

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
EVGENI TANCHEV
της 14ης Μαΐου 2020¹

Υπόθεση C-663/18

**B. S.,
C. A.
παρισταμένων των
Ministère public,
Conseil national de l'ordre des pharmaciens**

[αίτηση του cour d'appel d'Aix-en-Provence
(εφετείου Aix-en-Provence, Γαλλία)
για την έκδοση προδικαστικής απόφασεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων – Κοινή οργάνωση των αγορών στον τομέα της κάνναβης – Εθνική νομοθεσία που περιορίζει την εισαγωγή κάνναβης από άλλο κράτος μέλος μόνο στις ίνες και τους σπόρους της»

1. Η διαφορά της κύριας δίκης αφορά την εμπορία στη Γαλλία ενός ηλεκτρονικού τσιγάρου του οποίου το υγρό περιέχει κανναβιδιόλη (CBD), μόριο το οποίο εκχυλίζεται από το φυτό της κάνναβης, αλλά, σε αντίθεση με την τετραϋδροκανναβινόλη (THC) που επίσης εκχυλίζεται από την κάνναβη, δεν έχει ψυχοτρόπο δράση, τουλάχιστον βάσει των τρεχουσών επιστημονικών γνώσεων. Ο B. S. και ο C. A., διευθύνοντες της εταιρίας που εμπορεύεται το εν λόγω ηλεκτρονικό τσιγάρο υπό την επωνυμία Kanavare, καταδικάστηκαν από το tribunal correctionnel de Marseille (πλημμελειοδικείο Μασσαλίας, Γαλλία), για τον λόγο ότι το έλαιο CBD που περιέχεται στα φυσίγγια του εν λόγω ηλεκτρονικού τσιγάρου εκχυλιζόταν από ολόκληρο το φυτό της κάνναβης, συμπεριλαμβανομένων των φύλλων και των ανθών του. Η γαλλική νομοθεσία περιορίζει την καλλιέργεια, την εισαγωγή, την εξαγωγή και τη βιομηχανική και εμπορική χρήση της κάνναβης μόνο στις ίνες και τους σπόρους της.

2. Στο μέτρο που το περιεχόμενο στο Kanavare έλαιο CBD εισαγόταν, εν προκειμένω, από την Τσεχική Δημοκρατία, όπου καλλιεργείται το φυτό κάνναβης και πραγματοποιείται η εκχύλιση της CBD, το αιτούν δικαστήριο, ήτοι το cour d'appel d'Aix-en-Provence (εφετείο Aix-en-Provence, Γαλλία), διερωτάται ως προς τη συμβατότητα της γαλλικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, καθώς και προς τους κανόνες παράγωγου δικαίου που εκδόθηκαν στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής, ειδικότερα τον κανονισμό (ΕΕ) 1307/2013² και τον κανονισμό (ΕΕ) 1308/2013³.

1 Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί θέσπισης κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 608).

3 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 922/72, (ΕΟΚ) αριθ. 234/79, (ΕΚ) αριθ. 1037/2001 και (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου (ΕΕ 2013, L 347, σ. 671).

3. Η υπό κρίση υπόθεση θα παράσχει, επομένως, στο Δικαστήριο την ευκαιρία να αποφανθεί επί της συμβατότητας εθνικής ρυθμίσεως που περιορίζει την εισαγωγή ουσίας προερχόμενης από την κάνναβη, ήτοι του ελαίου της CBD –το οποίο οι διάδικοι υποστηρίζουν ότι γνωρίζει αυξανόμενη δημοφιλία– προς τις διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ και ιδίως προς το άρθρο 36 ΣΛΕΕ, το οποίο επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν μέτρα που απαγορεύουν ή περιορίζουν τις εισαγωγές για λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων.

I. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Η Συνθήκη ΛΕΕ

4. Το άρθρο 38 ΣΛΕΕ προβλέπει τα εξής:

«1. Η Ένωση καθορίζει και εφαρμόζει κοινή γεωργική και αλιευτική πολιτική.

Η εσωτερική αγορά περιλαμβάνει τη γεωργία, την αλιεία και το εμπόριο των γεωργικών προϊόντων. Ως γεωργικά προϊόντα νοούνται τα προϊόντα του εδάφους, της κτηνοτροφίας και της αλιείας, καθώς και τα προϊόντα πρώτης μεταποίησης τα οποία έχουν άμεση σχέση με αυτά. Οι αναφορές στην κοινή γεωργική πολιτική ή τη γεωργία και η χρήση του όρου “γεωργικός” νοούνται ως συμπεριλαμβανουσες την αλιεία, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του εν λόγω τομέα.

[...]

3. Τα προϊόντα, τα οποία υπάγονται στις διατάξεις των άρθρων 39 μέχρι και 44, απαριθμούνται στον πίνακα του Παραρτήματος I.

[...]

5. Το Παράρτημα I των Συνθηκών, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πίνακας προβλεπόμενος στο άρθρο 38 [ΣΛΕΕ]», παραπέμπει στην κλάση 57.01 της «ονοματολογίας των Βρυξελλών»⁴, η οποία αφορά την «κάνναβη (*Cannabis sativa*) ακατέργαστη, μουσκευμένη, αποφλοιωμένη, κτενισμένη ή άλλως κατειργασμένη, αλλά μη νηματοποιημένη. Στυπία και απορρίμματα καννάβης (περιλαμβανομένων και των προερχομένων εκ της ξάνσεως νημάτων, υφασμάτων ή ρακών)». Το παράρτημα αυτό αναφέρεται επίσης στο κεφάλαιο 12 της ονοματολογίας των Βρυξελλών, το οποίο αφορά τα «Σπέρματα και ελαιώδεις καρπούς. Σπέρματα, σπόρους σποράς και διάφορους καρπούς. Βιομηχανικά και φαρμακευτικά φυτά. Άχυρα και χορτονομές».

4 Η «ονοματολογία των Βρυξελλών», στην οποία παραπέμπει το Παράρτημα I των Συνθηκών, είναι η προβλεπόμενη από τη Διεθνή Σύμβαση για την ονοματολογία για την κατάταξη των εμπορευμάτων στα τελωνειακά τέλη, η οποία συνήφθη στις Βρυξέλλες στις 15 Δεκεμβρίου 1950. Διευκρινίζω, εν πάση περιπτώσει, ότι η ονοματολογία των Βρυξελλών διαφέρει από την ονοματολογία του κανονισμού (ΕΟΚ) 2658/87, του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1987, για τη δασμολογική και στατιστική ονοματολογία και το κοινό δασμολόγιο (ΕΕ 1987, L 256, σ. 1), η οποία αποκαλείται «Συνδυασμένη Ονοματολογία» και στηρίζεται στη διεθνή σύμβαση για το εναρμονισμένο σύστημα περιγραφής και κωδικοποίησης των εμπορευμάτων, η οποία συνήφθη στις Βρυξέλλες στις 14 Ιουνίου 1983 και εγκρίθηκε, μαζί με το τροποποιητικό της πρωτόκολλο της 24ης Ιουνίου 1986, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, με την απόφαση 87/369/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 7ης Απριλίου 1987 (ΕΕ 1987, L 198, σ. 1). Διευκρινίζω επίσης, αφενός, ότι η κλάση 57.01 της ονοματολογίας των Βρυξελλών αντιστοιχεί στην κλάση 5302 της Συνδυασμένης Ονοματολογίας, η οποία αφορά την «κάνναβη (*Cannabis sativa* L.) ακατέργαστη, μουσκευμένη, αποφλοιωμένη, κτενισμένη ή άλλως κατειργασμένη, αλλά μη νηματοποιημένη· στυπία και απορρίμματα καννάβης (περιλαμβανομένων και των προερχομένων εκ της ξάνσεως νημάτων, υφασμάτων ή ρακών)» και, αφετέρου, ότι το κεφάλαιο 12 της ονοματολογίας των Βρυξελλών αντιστοιχεί, μεταξύ άλλων, στη διάκριση 1207 99 91 της Συνδυασμένης Ονοματολογίας, η οποία αφορά τα «σπέρματα κάνναβης, έστω και σπασμένα, άλλα από τα προοριζόμενα για σπορά». Πρβλ. Bianchi, D., *La politique agricole commune (PAC), Précis de droit agricole européen*, Bruylant, Βρυξέλλες, 2η έκδ. 2012 (υποσημείωση 378), και McMahon, J. A., *EU Agricultural Law*, Oxford University Press, Οξφόρδη, 2007 (σημείο 1.06).

2. Ο κανονισμός 1307/2013

6. Το άρθρο 32, παράγραφος 6, του κανονισμού 1307/2013 ορίζει τα εξής:

«Οι εκτάσεις που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή κάνναβης αποτελούν επιλέξιμα εκτάρια μόνο εάν οι ποικιλίες που χρησιμοποιούνται έχουν περιεκτικότητα σε τετραϋδροκανναβινόλη που δεν υπερβαίνει το 0,2 %.»

3. Ο κανονισμός 1308/2013

7. Το άρθρο 189 του κανονισμού 1308/2013 ορίζει τα εξής:

«1. Τα κατωτέρω προϊόντα επιτρέπεται να εισάγονται στην Ένωση μόνον εάν πληρούνται οι ακόλουθοι όροι:

α) ακατέργαστη κάνναβη του κωδικού ΣΟ 5302 10 00 η οποία πληροί τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 32 παράγραφος 6 και στο άρθρο 35 παράγραφος 3 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1307/2013·

[...]

2. Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται με την επιφύλαξη πλέον περιοριστικών διατάξεων που εκδίδονται από τα κράτη μέλη σύμφωνα με τη ΣΛΕΕ και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συμφωνία του ΠΟΕ για τη γεωργία.»

B. Το γαλλικό δίκαιο

8. Το άρθρο R. 5132-86 του code de la santé publique (κώδικα δημόσιας υγείας) ορίζει τα εξής:

«I. – Απαγορεύεται η παραγωγή, παρασκευή, μεταφορά, εισαγωγή, εξαγωγή, κατοχή, προσφορά, διάθεση, κτήση ή χρήση:

1) της κάνναβης, του φυτού της και της ρητίνης της, των προϊόντων που τα περιέχουν ή που προκύπτουν από την κάνναβη, το φυτό της ή τη ρητίνη της·

2) των τετραϋδροκανναβινολών, με εξαίρεση τη δέλτα-9-τετραϋδροκανναβινόλη, των εστέρων, αιθέρων και αλάτων τους, καθώς και των αλάτων των ως άνω παραγώγων και προϊόντων που τα περιέχουν.

II. – Παρεκκλίσεις από τις ανωτέρω διατάξεις μπορούν να επιτραπούν για σκοπούς έρευνας και ελέγχου, καθώς και παρασκευής παραγώγων εγκεκριμένων από τον γενικό διευθυντή του Agence nationale de sécurité du médicament et des produits de santé [Εθνικού Οργανισμού για την Ασφάλεια των Φαρμάκων και των Προϊόντων Υγείας].

Η καλλιέργεια, εισαγωγή, εξαγωγή και βιομηχανική και εμπορική χρήση ποικιλιών κάνναβης που δεν διαθέτουν ναρκωτικές ιδιότητες ή προϊόντων που περιέχουν τέτοιες ποικιλίες μπορούν να επιτραπούν, κατόπιν προτάσεως του γενικού διευθυντή του οργανισμού, με απόφαση των Υπουργών Γεωργίας, Τελωνειακών υποθέσεων, Βιομηχανίας και Υγείας.

[...]»

9. Δυνάμει των παρεκκλίσεων που προβλέπει το άρθρο R. 5132-86 του κώδικα δημόσιας υγείας εκδόθηκε η *arrêté du 22 août 1990 portant application de l'article R. 5181 (aujourd'hui article R. 5132 86) du code de la santé publique pour le cannabis* [υπουργική απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990, περί εφαρμογής του άρθρου R. 5181 (νυν άρθρο R. 5132-86) του κώδικα δημόσιας υγείας για την κάνναβη⁵], η οποία τροποποιήθηκε το 2004⁶ (στο εξής: απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990).

10. Το άρθρο 1 της αποφάσεως της 22ας Αυγούστου 1990 προβλέπει τα εξής:

«Κατά την έννοια του άρθρου R. 5181 του ως άνω κώδικα, επιτρέπονται η καλλιέργεια, η εισαγωγή, η εξαγωγή και η βιομηχανική και εμπορική χρήση (ως προς τις ίνες και τους σπόρους) των ποικιλιών *Cannabis sativa L.* που πληρούν τα ακόλουθα κριτήρια:

- η περιεκτικότητα των ποικιλιών αυτών σε δέλτα 9- τετραϋδροκανναβινόλη δεν υπερβαίνει το 0,20 %·
- ο καθορισμός της περιεκτικότητας σε δέλτα-9-τετραϋδροκανναβινόλη και η δειγματοληψία προς τον σκοπό του καθορισμού αυτού πραγματοποιούνται σύμφωνα με την κοινοτική μέθοδο που προβλέπεται στο παράρτημα.

[...]»

11. Με εγκύκλιο της 23ης Ιουλίου 2018⁷, ο Υπουργός Δικαιοσύνης κάλεσε τις εισαγγελίες να διώκουν ποινικά και να καταστέλλουν «με ιδιαίτερη αυστηρότητα» τις πιθανές παραβάσεις σχετικά με την πώληση στο κοινό προϊόντων που προέρχονται από την κάνναβη. Κατά το σημείο 2.2 της εν λόγω εγκυκλίου: «[...] διευκρινίζεται ότι η κανναβιδιόλη βρίσκεται κυρίως στα φύλλα και τα άνθη της κάνναβης και όχι στις ίνες και τους σπόρους της. Κατά συνέπεια, δεν φαίνεται δυνατή, βάσει της εφαρμοστέας νομοθεσίας, η εκχύλιση κανναβιδιόλης υπό όρους σύμφωνους με τον κώδικα δημόσιας υγείας».

II. Τα πραγματικά περιστατικά, η κύρια δίκη και το προδικαστικό ερώτημα

12. Όπως αναφέρθηκε στο σημείο 1 των παρουσών προτάσεων, η εταιρία SAS Catlab, με έδρα τη Μασσαλία (Γαλλία) και διευθύνοντες τους B. S. και C. A., εμπορεύεται ηλεκτρονικό τσιγάρο, το Kanavare, του οποίου το υγρό περιέχει CBD. Η CBD αποτελεί μόριο που εκχυλίζεται από την κάνναβη και ειδικότερα από την *Cannabis sativa L.* Αν και, σύμφωνα με την επιχειρηματολογία πωλήσεως του Kanavare, η CBD έχει ηρεμιστικές ιδιότητες, αλλά, σε αντίθεση με την THC, δεν έχει καμιά γνωστή ψυχοτρόπο δράση.

13. Τον Δεκέμβριο του 2014, η Catlab διεξήγαγε διαφημιστική εκστρατεία για την εμπορική προώθηση του Kanavare. Κατόπιν της εν λόγω διαφημιστικής εκστρατείας, ο εισαγγελέας του *tribunal de grande instance de Marseille* (πολυμελούς πρωτοδικείου Μασσαλίας, Γαλλία) διέταξε έρευνα. Η έρευνα αυτή απέδειξε ότι το έλαιο της CBD που χρησιμοποιείται για το Kanavare προερχόταν από φυτά καλλιεργούμενα στην Τσεχική Δημοκρατία, όπου πραγματοποιείτο επίσης η εκχύλιση του ελαίου

5 JORF αριθ. 230 της 4ης Οκτωβρίου 1990, σ. 12041.

6 Με την υπουργική απόφαση της 24ης Φεβρουαρίου 2004 περί τροποποίησης της υπουργικής αποφάσεως της 22ας Αυγούστου 1990 περί εφαρμογής του άρθρου R. 5181 του Κώδικα δημόσιας υγείας για την κάνναβη (JORF αριθ. 69 της 21ης Μαρτίου 2004, σ. 5508).

7 Εγκύκλιος του διευθυντή εγκληματικών υποθέσεων και χαρίτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, με αντικείμενο το νομικό καθεστώς που εφαρμόζεται στα καταστήματα που προσφέρουν προς πώληση στο κοινό προϊόντα προερχόμενα από την κάνναβη (*coffee shop*), αριθ. 2018/F/0069/FD2 (στο εξής: εγκύκλιος της 23ης Ιουλίου 2018).

αυτού. Από την έρευνα αυτή προκύπτει επίσης ότι για την παραγωγή του ελαίου CBD χρησιμοποιείται ολόκληρο το φυτό της κάνναβης, συμπεριλαμβανομένων των φύλλων και των ανθών του. Το έλαιο αυτό εισαγόταν στη συνέχεια στη Γαλλία από την Catlab, η οποία το συσκευάζει σε φυσιγγία για το Kanavape⁸.

14. Με απόφαση της 8ης Ιανουαρίου 2018 (στο εξής: απόφαση του πλημμελειοδικείου Μασσαλίας), το tribunal correctionnel de Marseille (πλημμελειοδικείο Μασσαλίας) κήρυξε τους B. S. και C. A. ενόχους, μεταξύ άλλων, για την κατηγορία της παραβάσεως του κανονισμού για το εμπόριο δηλητηριωδών φυτών. Η παράβαση αυτή προβλέπεται από το άρθρο L. 5432-1 I, 1^ο, του κώδικα δημόσιας υγείας, το οποίο ποινικοποιεί τη μη τήρηση των διατάξεων που θεσπίστηκαν κατ' εφαρμογήν του άρθρου L. 5132-8 του ίδιου κώδικα, όπως η απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990. Το tribunal correctionnel de Marseille (πλημμελειοδικείο Μασσαλίας) αποφάνθηκε, μεταξύ άλλων, ότι, σύμφωνα με την απόφαση αυτή, η παραγωγή κανναβελαίου προοριζόμενου προς έγχυση στο Kanavape ήταν «νόμιμη μόνον εφόσον συντελείτο διά της συμπίεσεως των σπόρων», ενώ «η ανάμιξη στο προϊόν αυτό φύλλων, βρακτίων ή ανθών αρκούσε για να καταστήσει παράνομη τη χρήση του φυτού της κάνναβης για βιομηχανικούς ή εμπορικούς σκοπούς». Η παράβαση στοιχειοθετείται από τη στιγμή που είχε χρησιμοποιηθεί για την παρασκευή του ελαίου CBD που εγχύεται στο Kanavape ολόκληρο το φυτό της κάνναβης, περιλαμβανομένων των φύλλων και των ανθών του. Ως εκ τούτου, το tribunal correctionnel de Marseille (πλημμελειοδικείο Μασσαλίας) καταδίκασε τον B. S. σε ποινή φυλακίσεως δεκαοκτώ μηνών με αναστολή και σε καταβολή προστίμου ύψους 10 000 ευρώ. Ο δε C. A. καταδικάστηκε σε ποινή φυλακίσεως δεκαπέντε μηνών με αναστολή και σε καταβολή προστίμου ύψους 10 000 ευρώ.

15. Από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι ο B. S. και ο C. A. δεν διώχθηκαν ποινικά επειδή εμπορεύθηκαν προϊόν με περιεκτικότητα σε THC υψηλότερη του νόμιμου ανώτατου ορίου του 0,20%, καθόσον ανάλυση που πραγματοποίησε ο Agence nationale de sécurité du médicament et des produits de santé (Εθνικός Οργανισμός Ασφάλειας Φαρμάκων και Προϊόντων Υγείας, Γαλλία) είχε αποδείξει ότι τα επίπεδα της εν λόγω ουσίας ήταν χαμηλότερα από το όριο αυτό.

16. Οι B. S. και C. A. άσκησαν έφεση κατά της αποφάσεως του tribunal correctionnel de Marseille (πλημμελειοδικείου Μασσαλίας) ενώπιον του cour d'appel d'Aix-en-Provence (εφετείο Aix-en-Provence). Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990 είναι σύμφωνη προς την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, καθόσον η απόφαση αυτή περιορίζει την εισαγωγή ενός προϊόντος το οποίο, λόγω περιεκτικότητας σε THC χαμηλότερης του νομίμου ορίου του 0,20%, δεν μπορεί να θεωρηθεί ναρκωτικό. Διερωτάται επίσης αν η απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990 είναι σύμφωνη προς τους κανονισμούς 1307/2013 και 1308/2013, οι οποίοι επιτρέπουν την καλλιέργεια και την εισαγωγή στην Ένωση κάνναβης με περιεκτικότητα σε THC χαμηλότερη του 0,20%.

17. Το cour d'appel d'Aix-en-Provence (εφετείο Aix-en-Provence) ανέστειλε, ως εκ τούτου, την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Πρέπει οι κανονισμοί [1307/2013 και 1308/2013], καθώς και η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι οι προβλέπουσες διάκριση διατάξεις που έχουν θεσπισθεί με την απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990 και περιορίζουν την καλλιέργεια της κάνναβης και τη βιομηχανική και εμπορική εκμετάλλευσή της μόνον στις ίνες και στους σπόρους, συνιστούν περιορισμό μη συμβατό με το [δίκαιο της Ένωσης];»

⁸ Συγκεκριμένα, από την απόφαση του tribunal correctionnel de Marseille (πλημμελειοδικείου Μασσαλίας) (βλ. σημείο 14 των παρουσών προτάσεων) προκύπτει ότι «η κάνναβη [...] παραγόταν από την εταιρία Hempoint στην Τσεχική Δημοκρατία. Το αιθέριο έλαιο που παραγόταν από την εταιρία Hempoint περιείχε [CBD] που απομονωνόταν από το φυτό με την εξαγωγή διοξειδίου του άνθρακα. Όλα τα συστατικά αναμειγνύονταν σε διάλυμα για την παρασκευή του υγρού ηλεκτρονικού τσιγάρου από την εταιρία APPLICANT-INT στην Τσεχική Δημοκρατία. Η εν λόγω εταιρία πώλησε τον Δεκέμβριο του 2014 στην [Catlab] 500 ml υγρού ηλεκτρονικού τσιγάρου με περιεκτικότητα [σε CBD] 5%».

18. Γραπτές παρατηρήσεις σχετικά με το προδικαστικό ερώτημα υπέβαλαν ο B. S., ο C. A., η Γαλλική και η Ελληνική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι μετέχοντες στη διαδικασία ανέπτυξαν προφορικώς τις παρατηρήσεις τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 23ης Οκτωβρίου 2019.

III. Ανάλυση

19. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο αν, αφενός, οι κανονισμοί 1307/2013 και 1308/2013 και, αφετέρου, η «αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων» έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε μέτρο όπως η απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990, η οποία περιορίζει την καλλιέργεια, την εισαγωγή και τη βιομηχανική και εμπορική χρήση της κάνναβης μόνον στις ίνες και τους σπόρους του φυτού, εξαιρουμένων των φύλλων και των ανθών.

20. Καταρχάς, θα ήθελα να διατυπώσω δύο παρατηρήσεις επί του αντικειμένου του προδικαστικού ερωτήματος.

A. Εισαγωγικές παρατηρήσεις επί του αντικειμένου του προδικαστικού ερωτήματος

21. Πρώτον, η αναφορά του αιτούντος δικαστηρίου στην «αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων» πρέπει, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, να νοηθεί ως αναφορά στα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ, σχετικά με τους ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών και τα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος μεταξύ των κρατών μελών. Μικρή σημασία έχει το γεγονός ότι το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται, στο σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής, στα άρθρα 28, 29, 30 και 32 ΣΛΕΕ. Πράγματι, τα άρθρα αυτά αφορούν την απαγόρευση των εισαγωγικών δασμών και των φορολογικών επιβαρύνσεων ισοδύναμου αποτελέσματος. Εντούτοις, η απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990, μολονότι περιορίζει, μεταξύ άλλων, την εισαγωγή ορισμένων τμημάτων του φυτού της κάνναβης, δεν περιλαμβάνει καμιά διάταξη σχετική με δασμούς ή με φορολογικές επιβαρύνσεις ισοδύναμου αποτελέσματος. Επομένως, η συμβατότητα μέτρου όπως το επίδικο στην κύρια δίκη με την «αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων», στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο, πρέπει να εκτιμηθεί μόνον υπό το πρίσμα των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ.

22. Δεύτερον, δεν προσυπογράφω την άποψη του B. S. ότι, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, πρέπει να διευρυνθεί το αντικείμενο του προδικαστικού ερωτήματος.

23. Κατά τον B. S., το Δικαστήριο πρέπει να εκτιμήσει τη συμβατότητα προς το δίκαιο της Ένωσης όχι μόνον της απαγόρευσης εμπορίας των φύλλων και των ανθών κάνναβης, αλλά και των τριών άλλων προϋποθέσεων από τις οποίες εξαρτά η γαλλική νομοθεσία την εμπορία της κάνναβης, ήτοι, πρώτον, το να ανήκει το επίμαχο φυτό σε ορισμένες περιοριστικά απαριθμούμενες κατηγορίες *Cannabis sativa* L., δεύτερον, το να μην υπερβαίνει η περιεκτικότητα του εν λόγω φυτού σε THC το 0,20 % και, τρίτον, τη μηδενική περιεκτικότητα σε THC του τελικού προϊόντος⁹. Εντούτοις, το Δικαστήριο δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να προβεί σε μια τέτοια εξέταση. Το ζήτημα αν οι τρεις τελευταίες προϋποθέσεις είναι σύμφωνες προς τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ δεν έχει στην πραγματικότητα σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, στο μέτρο που, σύμφωνα με το αιτούν δικαστήριο, ο B. S. και ο C. A. καταδικάστηκαν «λόγω της χρήσεως για την παρασκευή του επίδικου προϊόντος ολόκληρου του φυτού της κάνναβης, συμπεριλαμβανομένων των ανθών και των φύλλων» και όχι λόγω της εκχύλισης του χρησιμοποιηθέντος ελαίου CBD από ποικιλία κάνναβης που δεν καλύπτεται από την απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990 ή λόγω του ότι η περιεκτικότητα του εν λόγω ελαίου σε THC, αν και χαμηλότερη του 0,20 %, δεν ήταν μηδενική.

⁹ Κατά τον B. S., το όριο του 0,20 % εφαρμόζεται πράγματι μόνο στο φυτό κάνναβης και όχι στο τελικό προϊόν που προέρχεται από κάνναβη.

24. Επιπλέον, κατά τον B. S., το Δικαστήριο θα έπρεπε επίσης να εξακριβώσει αν το Kanavare μπορεί να εξομοιωθεί με φάρμακο για ανθρώπινη χρήση, κατά την έννοια της οδηγίας 2001/83/ΕΚ¹⁰. Το ερώτημα αυτό σχετίζεται, βεβαίως, με το αντικείμενο της κύριας δίκης. Πράγματι, ο B. S. και ο C. A. καταδικάστηκαν από το tribunal correctionnel de Marseille (πλημμελειοδικείο Μασσαλίας) όχι μόνο για παράβαση του κανονισμού περί εμπορίου δηλητηριωδών φυτών, αλλά και για την εμπορία (ως εκ της παρουσιάσεως, όχι ως εκ της λειτουργίας) φαρμάκου που δεν είχε λάβει άδεια κυκλοφορίας στην αγορά. Παρά ταύτα, το Δικαστήριο δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να προβεί στην εξέταση που προτείνει ο B. S., καθόσον, κατά πάγια νομολογία, η απάντηση σε συμπληρωματικά ερωτήματα που θέτουν οι διάδικοι θα ήταν ασύμβατη προς την υποχρέωση του Δικαστηρίου να επιτρέπει, δυνάμει του άρθρου 23 του Κανονισμού του, στις κυβερνήσεις των κρατών μελών να υποβάλλουν παρατηρήσεις, καθώς μόνον η απόφαση περί παραπομπής κοινοποιείται στους ενδιαφερόμενους¹¹. Για τον ίδιο λόγο, το Δικαστήριο δεν μπορεί, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς του B. S., να εξετάσει τη συμβατότητα κανονιστικής ρυθμίσεως, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, προς τα άρθρα 15, 16 και 17 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στα οποία ουδόλως παραπέμπει η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως.

25. Εξ αυτού συνάγω ότι η εξέταση του Δικαστηρίου πρέπει να περιοριστεί στην εκτίμηση του αν είναι σύμφωνη προς τους κανονισμούς 1307/2013 και 1308/2013, καθώς και προς τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ, μια εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία περιορίζει την εισαγωγή κάνναβης από άλλο κράτος μέλος μόνον στις ίνες και τους σπόρους της.

26. Επομένως, στη συνέχεια θα εξετάσω, κατά πρώτον, τη συμβατότητα μιας τέτοιας κανονιστικής ρυθμίσεως προς τους εν λόγω κανονισμούς και, κατά δεύτερον, τη συμβατότητά της προς τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ.

B. Επί της ερμηνείας των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013

27. Τονίζω ότι εν προκειμένω, δεδομένου ότι η καλλιέργεια της κάνναβης και η εκχύλιση του CBD πραγματοποιούνται στην Τσεχική Δημοκρατία το εισαγόμενο από τους B. S. και C. A. προϊόν αποτελεί έλαιο CBD¹². Πρέπει επομένως να διαπιστωθεί εάν οι κανονισμοί 1307/2013 και 1308/2013 εμποδίζουν ένα κράτος μέλος να απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου CBD από άλλο κράτος μέλος, όταν το εν λόγω έλαιο εκχυλίζεται από το σύνολο του φυτού της κάνναβης και όχι μόνον από τις ίνες και τους σπόρους του.

28. Συναφώς, ο B. S. υποστηρίζει ότι η CBD αποτελεί γεωργικό προϊόν κατά την έννοια του άρθρου 38, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και εμπίπτει, κατά συνέπεια, στους κανονισμούς 1307/2013 και 1308/2013, οι οποίοι απαγορεύουν σε κράτος μέλος να περιορίζει τη χρήση του φυτού της κάνναβης στις ίνες και τους σπόρους του. Ομοίως, ο C. A. ισχυρίζεται ότι οι κανονισμοί 1307/2013 και 1308/2013 έχουν εφαρμογή όσον αφορά ολόκληρο το φυτό της κάνναβης και επομένως και στο CBD που εκχυλίζεται από τα φύλλα και τα άνθη του εν λόγω φυτού, καθώς και ότι η απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990 θίγει την κοινή οργάνωση των αγορών στον τομέα της κάνναβης.

29. Αντιθέτως, η Γαλλική Κυβέρνηση διατείνεται ότι οι κανονισμοί 1307/2013 και 1308/2013 δεν έχουν εφαρμογή, καθόσον ο πρώτος αφορά την καλλιέργεια της κάνναβης και όχι την εμπορία της και ο δεύτερος δεν καλύπτει τα φύλλα και τα άνθη κάνναβης, αλλά μόνον τους μίσχους και τους σπόρους. Εν πάση περιπτώσει, η μόνη κρίσιμη για την υπόθεση διάταξη των κανονισμών αυτών, ήτοι το άρθρο 189 του κανονισμού 1308/2013, δεν αντίκειται σε μέτρο όπως το επίδικο στην κύρια δίκη.

¹⁰ Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 6ης Νοεμβρίου 2001, περί κοινοτικού κώδικος για τα φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση (ΕΕ 2001, L 311, σ. 67).

¹¹ Βλ. απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, Dr. Willmar Schwabe (C-524/18, EU:C:2020:60, σκέψη 30).

¹² Βλ. σημείο 13 των παρουσών προτάσεων.

30. Η Ελληνική Κυβέρνηση επισήμανε κατά την επ' ακροατηρίου διαδικασία ότι η CBD δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013. Ομοίως, η Επιτροπή τονίζει ότι το CBD αποτελεί προϊόν οργανικής χημείας, το οποίο δεν μπορεί, ως εκ τούτου, να εμπίπτει στους κανονισμούς αυτούς.

31. Κατά τη γνώμη μου, οι κανονισμοί 1307/2013 και 1308/2013 δεν εμποδίζουν ένα κράτος μέλος να απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου CBD από άλλο κράτος μέλος, εφόσον το έλαιο αυτό εκχυλίζεται από ολόκληρο το φυτό της κάνναβης. Πράγματι, δεν θεωρώ ότι το έλαιο CBD περιλαμβάνεται στον κατάλογο των προϊόντων επί των οποίων εφαρμόζονται οι κανονισμοί 1307/2013 και 1308/2013. Εν πάση περιπτώσει, οι κανονισμοί αυτοί, ακόμη και αν υποθεθεί ότι έχουν εφαρμογή εν προκειμένω, δεν απαγορεύουν σε κράτος μέλος τη θέσπιση ρυθμίσεως όπως αυτή που περιγράφεται στο σημείο 27 των παρουσών προτάσεων, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω ρύθμιση είναι κατάλληλη για τη διασφάλιση της προστασίας της υγείας των ανθρώπων και δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο.

32. Θα εξετάσω, κατωτέρω, τη δυνατότητα εφαρμογής των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013 και κατόπιν, επικουρικής, την εφαρμογή τους.

1. Επί της δυνατότητας εφαρμογής των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013

33. Επισημαίνω ότι ο κανονισμός 1307/2013 ορίζει, στο άρθρο του 4, παράγραφος 1, στοιχείο δ', τα «γεωργικά προϊόντα» επί των οποίων εφαρμόζεται ως «τα προϊόντα, εξαιρουμένων των αλιευτικών προϊόντων, που απαριθμούνται στο Παράρτημα Ι των Συνθηκών, καθώς και το βαμβάκι». Ομοίως, ο κανονισμός 1308/2013 ορίζει, στο άρθρο 1, παράγραφος 1, ότι θεσπίζει την κοινή οργάνωση των αγορών «γεωργικών προϊόντων για όλα τα προϊόντα του Παραρτήματος Ι των Συνθηκών, εκτός από τα προϊόντα αλιείας και υδατοκαλλιέργειας ως ορίζονται στην ενωσιακή νομοθεσία περί κοινής οργάνωσης των αγορών προϊόντων αλιείας και υδατοκαλλιέργειας». Όσον αφορά την κάνναβη, το Παράρτημα Ι των Συνθηκών αναφέρεται, αφενός, στην κλάση 57.01 της ονοματολογίας των Βρυξελλών, ήτοι στην «κάνναβη, (*Cannabis sativa*) ακατέργαστη, μουσκευμένη, αποφλοιωμένη, κτενισμένη ή άλλως κατειργασμένη, αλλά μη νηματοποιημένη. Στυπία και απορρίμματα καννάβευς (περιλαμβανομένων και των προερχομένων εκ της ξάνσεως νημάτων, υφασμάτων ή ρακών)» και, αφετέρου, στο κεφάλαιο 12 της ονοματολογίας των Βρυξελλών, ήτοι στα «ελαιώδη σπέρματα και καρπούς· σπέρματα, σπόρους σποράς και διάφορους καρπούς· βιομηχανικά και φαρμακευτικά φυτά· άχυρα και χορτονομές», συμπεριλαμβανομένων των σπόρων κάνναβης.

34. Πρέπει, εδώ, να ανατρέξουμε στις επεξηγηματικές σημειώσεις του εναρμονισμένου συστήματος ονοματολογίας και κωδικοποίησης των εμπορευμάτων¹³. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, οι επεξηγηματικές σημειώσεις συμβάλλουν σημαντικά στην ερμηνεία του περιεχομένου των διαφόρων δασμολογικών κλάσεων, χωρίς πάντως να έχουν δεσμευτική νομική ισχύ¹⁴. Η επεξηγηματική σημείωση του εναρμονισμένου συστήματος ονοματολογίας και κωδικοποίησης των εμπορευμάτων σχετικά με την κλάση 5302 αναφέρει ότι η κλάση αυτή καλύπτει¹⁵: «1) την ακατέργαστη κάνναβη, που λαμβάνεται με αφαίρεση, εκκοκκισμένη ή μη· 2) τη μουσκευμένη κάνναβη, της οποίας οι ίνες, μερικώς αποκολλημένες από την ξυλώδη ουσία, δεν έχουν διαχωριστεί από αυτή· 3) την

13 Το εναρμονισμένο σύστημα ονοματολογίας και κωδικοποίησης των εμπορευμάτων καταρτίστηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τελωνείων και θεσπίστηκε με τη Διεθνή Σύμβαση για το εναρμονισμένο σύστημα ονοματολογίας και κωδικοποίησης των εμπορευμάτων, η οποία συνήφθη στις Βρυξέλλες στις 14 Ιουνίου 1983 (βλ. υποσημείωση 4 των παρουσών προτάσεων).

14 Βλ. αποφάσεις της 9ης Φεβρουαρίου 2017, Madaus (C-441/15, EU:C:2017:103, σκέψη 38), και της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, Vision Research Europe (C-372/17, EU:C:2018:708, σκέψη 23).

15 Εκτός από τα στυπία και τα απορρίμματα κάνναβης, τα οποία προέρχονται από την αποφλοίωση και την ξάνση της κάνναβης και δεν αποτελούν αντικείμενο της παρούσας υποθέσεως.

αποφλοιωμένη κάνναβη, ήτοι μόνο [τις] ακατέργαστες ίνες κάνναβης, η οποία αποτελείται από δέσμες ινών (υφαντικές ίνες) των οποίων το μήκος ενίοτε υπερβαίνει τα δύο μέτρα· 4) τις ακατέργαστες ίνες κάνναβης, κτενισμένες ή άλλως κατειργασμένες για τη νηματοποίηση (αλλά όχι νηματοποιημένες), οι οποίες παρουσιάζονται συνήθως με τη μορφή ταινιών ή φιτιλιών»¹⁶.

35. Το επίδικο στην παρούσα υπόθεση έλαιο CBD εκχυλίζεται από το φυτό της κάνναβης με την προσθήκη διοξειδίου του άνθρακα, υπό υψηλή συμπίεση και σε χαμηλή θερμοκρασία. Το έλαιο CBD δεν μπορεί επομένως να θεωρηθεί ως ακατέργαστη κάνναβη, η οποία ορίζεται ως η κάνναβη «όπως αυτή προέρχεται από την εκρίζωση». Δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε μουσκευμένη ή αποφλοιωμένη κάνναβη, ούτε ακατέργαστες ίνες κάνναβης, καθόσον η διαδικασία εκχύλισης της CBD δεν περιλαμβάνει τον διαχωρισμό των ινών από το υπόλοιπο φυτό.

36. Το έλαιο CBD δεν αποτελεί επομένως προϊόν που καλύπτεται από το Παράρτημα I των Συνθηκών. Κατά συνέπεια, το έλαιο CBD δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013, καθόσον το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 1307/2013 και το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 1308/2013 ορίζουν ότι εφαρμόζονται στα προϊόντα «που απαριθμούνται στο Παράρτημα I των Συνθηκών».

37. Προς στήριξη του συμπεράσματος αυτού τονίζω ότι, πρώτον, με εξαίρεση το βαμβάκι που μνημονεύεται ρητώς στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 1307/2013, ούτε η διάταξη αυτή, ούτε το άρθρο 1 του κανονισμού 1308/2013 προβλέπουν την εφαρμογή τους σε προϊόντα *άλλα από εκείνα που μνημονεύονται στο Παράρτημα I των Συνθηκών*. Η ρητή συμπερίληψη του βαμβακιού στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 1307/2013, καθώς και ο ρητός αποκλεισμός των προϊόντων της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας, ορισμένα εκ των οποίων μνημονεύονται ωστόσο στο Παράρτημα I των Συνθηκών, στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 1307/2013 και στο άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού 1308/2013 επιβεβαιώνουν τον εξαντλητικό χαρακτήρα της αναφοράς στα προϊόντα που απαριθμούνται στο Παράρτημα I των Συνθηκών.

38. Δεύτερον, επισημαίνω ότι το Παράρτημα I του κανονισμού 1308/2013, το οποίο απαριθμεί, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 2, του εν κανονισμού αυτού, «τα γεωργικά προϊόντα που ορίζονται στην παράγραφο 1» αναφέρεται, όσον αφορά την κάνναβη, στην κλάση 5302 και στη διάκριση 1207 99 91 της συνδυασμένης ονοματολογίας, που αντιστοιχούν στις κλάσεις της ονοματολογίας των Βρυξελλών των οποίων γίνεται μνεία στο Παράρτημα I των Συνθηκών. Το Παράρτημα I του κανονισμού 1308/2013 δεν αναφέρεται, επομένως, όσον αφορά την κάνναβη, σε καμιά κλάση που δεν περιλαμβάνεται ήδη στο Παράρτημα I των Συνθηκών. Ειδικότερα, το Παράρτημα I του κανονισμού 1308/2013 δεν αναφέρεται στο έλαιο CBD, ούτε καν στη CBD.

39. Τρίτον, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το έλαιο CBD εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013 ως προϊόν πρώτης μεταποίησης της κάνναβης, κατά την έννοια του άρθρου 38, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

40. Επισημαίνω συναφώς ότι τα «γεωργικά προϊόντα» ορίζονται στο άρθρο 38, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ ως «τα προϊόντα του εδάφους, της κτηνοτροφίας και της αλιείας, καθώς και τα προϊόντα πρώτης μεταποίησης που έχουν άμεση σχέση με αυτά». Κατά τη νομολογία, η έννοια της πρώτης μεταποίησης προϋποθέτει προφανή οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των βασικών προϊόντων και των προϊόντων που προέρχονται από μια παραγωγική διαδικασία, ανεξαρτήτως του αριθμού των φάσεων που αυτή περιλαμβάνει¹⁷. Εντούτοις, στο άρθρο 38, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ περιλαμβάνεται

¹⁶ Διευκρινίζω ότι η αποφλοίωση της κάνναβης συνίσταται στην απομόνωση των ινών της διά της καταστροφής των κόμμεων που την περιβάλλουν. Η αποφλοίωση της κάνναβης συνίσταται, μετά το μούσκευμα και την αποξήρανση, στον διαχωρισμό των ινών από την ξυλώδη ουσία προκειμένου να εξαχθούν υφαντικές ίνες. Η ξυλώδης ουσία είναι το εσωτερικό και ξυλώδες τμήμα του στελέχους της κάνναβης, που παραμένει μετά την αφαίρεση των υφαντικών ινών.

¹⁷ Βλ. απόφαση της 29ης Μαΐου 1974, Köniig (185/73, EU:C:1974:61, σκέψη 13).

ένας δεύτερος ορισμός των γεωργικών προϊόντων. Κατά τη διάταξη αυτή, γεωργικά προϊόντα αποτελούν τα προϊόντα που περιλαμβάνονται στον κατάλογο του Παραρτήματος I των Συνθηκών. Προκύπτει, εντούτοις, από τη νομολογία ότι οι δύο αυτοί ορισμοί είναι ένας, με αποτέλεσμα ένα προϊόν που ανταποκρίνεται στον ορισμό του γεωργικού προϊόντος του άρθρου 38, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, αλλά δεν απαριθμείται στο Παράρτημα I των Συνθηκών, να μην μπορεί να θεωρηθεί γεωργικό προϊόν¹⁸ και συνεπώς να μην μπορεί να υπαχθεί, μεταξύ άλλων, στο άρθρο 43 ΣΛΕΕ, το οποίο αποτελεί τη νομική βάση για την κοινή οργάνωση των αγορών. Με άλλα λόγια, ο κατάλογος που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα I των Συνθηκών είναι εξαντλητικός.

41. Εντούτοις, αφενός, αμφιβάλλω αν το έλαιο CBD μπορεί να θεωρηθεί προϊόν πρώτης μεταποίησης της κάνναβης. Πρέπει, συναφώς, να ανατρέξουμε στις παρατηρήσεις της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής, σύμφωνα με τις οποίες το έλαιο CBD, το οποίο εκχυλίζεται από το φυτό της κάνναβης μέσω περίπλοκης και δαπανηρής διαδικασίας, δεν έχει «άμεση σχέση» με το φυτό αυτό, όπως απαιτεί το άρθρο 38, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

42. Αφετέρου, ακόμη και αν γινόταν δεκτό ότι το έλαιο CBD μπορεί να θεωρηθεί προϊόν πρώτης μεταποίησης της κάνναβης, δεν θα ενέπιπτε ωστόσο στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013.

43. Πράγματι, προκειμένου το έλαιο CBD να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των εν λόγω κανονισμών, δεν αρκεί ο χαρακτηρισμός του ως προϊόντος πρώτης μεταποίησης, κατά την έννοια του άρθρου 38, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Πράγματι, όπως εξέθεσα στα σημεία 36 έως 38 ανωτέρω, οι κανονισμοί 1307/2013 και 1308/2013 ορίζουν ρητώς ότι εφαρμόζονται όχι στα γεωργικά προϊόντα κατά την έννοια του άρθρου 38, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων πρώτης μεταποίησης, αλλά μόνον στα γεωργικά προϊόντα που απαριθμούνται στο Παράρτημα I των Συνθηκών. Μια τέτοια ερμηνεία θα αντέβαινε στη νομολογία σχετικά με τον εξαντλητικό χαρακτήρα του καταλόγου που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα I των Συνθηκών, η οποία μνημονεύεται στο σημείο 40 των παρουσών προτάσεων.

44. Δεν μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι το έλαιο CBD εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013 ως προϊόν πρώτης μεταποίησης προϊόντος που περιλαμβάνεται στο Παράρτημα I των Συνθηκών, ήτοι της ακατέργαστης κάνναβης. Μια τέτοια ερμηνεία θα αντέβαινε στην ίδια νομολογία.

45. Συμπεραίνω από τα ανωτέρω ότι το έλαιο CBD δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013. Εντούτοις, θα εξετάσω τώρα αν οι εν λόγω κανονισμοί αντιτίθενται σε κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι οι κανονισμοί 1307/2013 και 1308/2013 έχουν εφαρμογή στο έλαιο CBD.

2. Επί της εφαρμογής των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013

46. Όπως επισημάνθηκε στο σημείο 31 ανωτέρω, ακόμη και αν υποθεθεί ότι οι κανονισμοί 1307/2013 και 1308/2013 εφαρμόζονται στο κανναβέλαιο, οι κανονισμοί αυτοί δεν απαγορεύουν, κατά την άποψή μου, σε κράτος μέλος να θεσπίσει ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, υπό την επιφύλαξη ότι η ρύθμιση αυτή είναι κατάλληλη για τη διασφάλιση της προστασίας της υγείας των ανθρώπων και δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο.

¹⁸ Βλ. αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 1962, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου και Βελγίου (2/62 και 3/62, EU:C:1962:45, σ. 830), της 25ης Μαρτίου 1981, Coöperatieve Stremsel- en Kleursel-fabriek κατά Επιτροπής (61/80, EU:C:1981:75, σκέψεις 19 έως 21), και της 29ης Φεβρουαρίου 1984, Cilfit κ.λπ. (77/83, EU:C:1984:91, σκέψεις 11 και 12). Πρβλ. Bianchi, D., *Jurisclasseur Europe Traité*, τόμος αριθ. 1310, Οκτώβριος 2014 (σημείο 9).

47. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της κοινής γεωργικής πολιτικής, η οποία συνιστά συντρέχουσα αρμοδιότητα της Ένωσης και των κρατών μελών, τα κράτη μέλη διαθέτουν νομοθετική εξουσία διά της οποίας δύνανται να ασκούν την αρμοδιότητά τους στο μέτρο που η Ένωση δεν έχει ασκήσει τη δική της. Επομένως, όταν υπάρχει κανονισμός με τον οποίον θεσπίζεται κοινή οργάνωση των αγορών σε συγκεκριμένο τομέα, τα κράτη μέλη οφείλουν να απέχουν από κάθε μέτρο ικανό να εισαγάγει παρέκκλιση από αυτή την κοινή οργάνωση ή να τη θίξει. Ωστόσο, η θέσπιση κοινής οργανώσεως των αγορών δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν εθνικούς κανόνες που αποσκοπούν στην επίτευξη σκοπού γενικού ενδιαφέροντος πέραν των σκοπών που επιδιώκει η κοινή οργάνωση αγορών, ακόμη και αν οι κανόνες αυτοί ενδέχεται να επηρεάσουν τη λειτουργία της κοινής αγοράς στον οικείο κλάδο¹⁹.

48. Εν προκειμένω, φρονώ ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση που απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου CBD από άλλο κράτος μέλος, όταν το έλαιο αυτό εκχυλίζεται από ολόκληρο το φυτό, δεν παρεκκλίνει από καμιά διάταξη των κανονισμών 1307/2013 και 1308/2013 που αφορούν την κάνναβη, ούτε παραβαίνει τις διατάξεις αυτές.

49. Συγκεκριμένα, το άρθρο 32, παράγραφος 6, 1307/2013, στο οποίο αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο, ορίζει ότι δεν αποτελούν επιλέξιμα εκτάρια, και δεν δημιουργούν συνεπώς δικαίωμα σε γεωργικές ενισχύσεις, οι εκτάσεις που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή κάνναβης, εφόσον η περιεκτικότητα της καλλιεργούμενης ποικιλίας σε THC υπερβαίνει το 0,20 %. Επομένως, το άρθρο 32, παράγραφος 6, του κανονισμού 1307/2013 αφορά την καλλιέργεια της κάνναβης, όχι την επίδικη στην παρούσα υπόθεση εισαγωγή της από άλλο κράτος μέλος. Δεν ασκεί επίσης επιρροή το άρθρο 35, παράγραφος 3, του κανονισμού αυτού, το οποίο επίσης μνημονεύεται από το αιτούν δικαστήριο, καθόσον η διάταξη αυτή απλώς επιτρέπει στην Επιτροπή να εκδίδει κατ' εξουσιοδότηση πράξεις με σκοπό, μεταξύ άλλων, τον καθορισμό της προβλεπόμενης στο άρθρο 32, παράγραφος 6, του ίδιου κανονισμού διαδικασίας για την εξακρίβωση της περιεκτικότητας σε THC. Όσον αφορά τον κανονισμό 1308/2013, αν και το άρθρο του 189, παράγραφος 1, στο οποίο επίσης αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο, απαγορεύει την εισαγωγή ακατέργαστης κάνναβης με περιεκτικότητα σε THC που υπερβαίνει το 0,20 %, αφορά την εισαγωγή «στην Ένωση» κάνναβης από τρίτο κράτος και όχι για την εισαγωγή κάνναβης από άλλο κράτος μέλος. Το άρθρο 189 του κανονισμού 1308/2013 ανήκει, εξάλλου, στο μέρος III του κανονισμού αυτού, με τίτλο «Εμπόριο με τρίτες χώρες», και όχι στο μέρος II, με τίτλο «Εσωτερική αγορά».

50. Εντούτοις, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση που απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου CBD από άλλο κράτος μέλος, όταν το έλαιο αυτό έχει εκχυλιστεί από ολόκληρο το φυτό, εμποδίζει την εύρυθμη λειτουργία της κοινής οργάνωσης της αγοράς στον τομέα της κάνναβης, η οποία διέπεται από τον κανονισμό 1308/2013, κατά την έννοια της νομολογίας που παρατίθεται στη σκέψη 47 ανωτέρω. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, οι διατάξεις της Συνθήκης που απαγορεύουν κάθε ποσοτικό περιορισμό ή μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της κοινής οργανώσεως των αγορών στον επίμαχο τομέα²⁰. Όμως, κάθε κρατικό μέτρο που μπορεί να παρακωλύσει, άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το εμπόριο εντός της Ένωσης θεωρείται μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς επί της εισαγωγής, κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ²¹. Συνεπώς, εθνική κανονιστική ρύθμιση που απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου CBD εφόσον αυτό εκχυλίζεται από ολόκληρο το φυτό της κάνναβης, μεταξύ άλλων και από τα φύλλα και τα άνθη της, πρέπει να θεωρείται μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος κατά την έννοια του

19 Βλ. αποφάσεις της 23ης Δεκεμβρίου 2015, Scotch Whisky Association κ.λπ. (C-333/14, EU:C:2015:845, σκέψεις 19 και 26), και της 13ης Νοεμβρίου 2019, Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė (C-2/18, EU:C:2019:962, σκέψεις 28 έως 30).

20 Βλ. απόφαση της 22ας Μαΐου 2003, Freskot (C-355/00, EU:C:2003:298, σκέψη 38). Βλ., επίσης, απόφαση της 3ης Μαρτίου 2011, Κακαβέτσος-Φραγκόπουλος (C-161/09, EU:C:2011:110, σκέψη 27), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Mengozzi στην υπόθεση Κακαβέτσος-Φραγκόπουλος (C-161/09, EU:C:2010:531, σημείο 34).

21 Βλ. αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1974, Dassonville (8/74, EU:C:1974:82, σκέψη 5), της 23ης Δεκεμβρίου 2015, Scotch Whisky Association κ.λπ. (C-333/14, EU:C:2015:845, σκέψη 31), και της 27ης Οκτωβρίου 2016, Audace κ.ά. (C-114/15, EU:C:2016:813, σκέψη 66).

άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Μια τέτοια ρύθμιση καθιστά πράγματι αδύνατη την εισαγωγή ελαίου CBD στη Γαλλία, καθόσον, όπως ανέφερε η Γαλλική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η παραγωγή CBD από ίνες και σπόρους κάνναβης είναι τεχνικώς πολύ δυσχερής και οικονομικώς μη βιώσιμη.

51. Διευκρινίζω ότι, κατά τη γνώμη μου, η Ένωση άσκησε *κατά εξαντλητικό τρόπο* την αρμοδιότητά της στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων που καλύπτονται από τον κανονισμό 1308/2013²². Δεν ασκεί συναφώς επιρροή το γεγονός ότι καμία διάταξη του κανονισμού 1308/2013 δεν προβλέπει ρητώς την απαγόρευση των ποσοτικών περιορισμών και των μέτρων ισοδύναμου αποτελέσματος, εφόσον μια τέτοια απαγόρευση, *ακόμη και ελλείψει ρητής διατάξεως*, αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του κανονισμού περί κοινής οργανώσεως των αγορών στον οικείο τομέα²³. Λίγη, επίσης, σημασία έχει το γεγονός ότι το άρθρο 189, παράγραφος 2, του κανονισμού 1308/2013 επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν «πιο περιοριστικές διατάξεις» από εκείνες που προβλέπονται στην παράγραφο 1 αυτού και περιγράφονται στο σημείο 49 των παρουσών προτάσεων. Συγκεκριμένα, το άρθρο 189, παράγραφος 2, του κανονισμού 1308/2013 προβλέπει ότι τέτοιες διατάξεις πρέπει να θεσπίζονται από τα κράτη μέλη «σύμφωνα με τη ΣΛΕΕ», επομένως, μεταξύ άλλων, σύμφωνα με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ. Επομένως, το άρθρο 189, παράγραφος 2, του κανονισμού 1308/2013 δεν έχει, κατά τη γνώμη μου, την έννοια ότι επιτρέπει σε κράτος μέλος να απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου κάνναβης *από άλλο κράτος μέλος*.

52. Συνεπώς, προκύπτει από τη μνημονευόμενη στο σημείο 47 ανωτέρω νομολογία ότι ο κανονισμός 1308/2013 απαγορεύει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν κανονιστική ρύθμιση που απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου CBD από άλλο κράτος μέλος, εφόσον το εν λόγω έλαιο εκχυλίζεται από ολόκληρο το φυτό, εκτός αν η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση επιδιώκει διαφορετικό σκοπό γενικού συμφέροντος από εκείνους που καλύπτονται από τον κανονισμό αυτό.

53. Συναφώς, η Γαλλική Κυβέρνηση επισήμανε ότι σκοπός της υπουργικής αποφάσεως της 22ας Αυγούστου 1990 είναι η προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων.

54. Δεν μπορεί εντούτοις, κατά τη γνώμη μου, να θεωρηθεί ότι οι κίνδυνοι για την υγεία που παρουσιάζουν, ή ενδέχεται να παρουσιάζουν, η κάνναβη και οι εξαγόμενες από αυτήν ουσίες καλύπτονται *εξαντλητικά* από τον κανονισμό 1308/2013²⁴.

55. Προκύπτει, βεβαίως, από την απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2003, Hammarsten (C-462/01, EU:C:2003:33, σκέψεις 34 και 35), ότι οι κίνδυνοι που ενέχει η χρήση ναρκωτικών για την ανθρώπινη υγεία ελήφθησαν υπόψη στο πλαίσιο της κοινής οργανώσεως των αγορών στον τομέα της κάνναβης. Θα μπορούσε, επομένως, να θεωρηθεί ότι ελήφθησαν εξαντλητικά υπόψη από τον κανονισμό 1308/2013 οι κίνδυνοι που παρουσιάζει η κάνναβη για την ανθρώπινη υγεία, είτε πρόκειται για τους κινδύνους που ενέχει η THC είτε, ενδεχομένως, για τους κινδύνους που ενέχει η CBD.

22 Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2019, Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė (C-2/18, EU:C:2019:962, σκέψεις 42 έως 45).

23 Βλ. απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 1978, Redmond (83/78, EU:C:1978:214, σκέψεις 52 έως 55).

24 Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2019, Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė (C-2/18, EU:C:2019:962, σκέψεις 46 έως 53).

56. Επισημαίνω, ωστόσο, ότι, σε αντίθεση με την πρώτη και τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού (ΕΟΚ) 1430/82²⁵, στον οποίον αναφερόταν η μνημονευόμενη στο προηγούμενο σημείο απόφαση, ο κανονισμός 1308/2013 δεν αναφέρεται ρητά στην ανθρώπινη υγεία σε σχέση με τις καλλιέργειες κάνναβης. Πράγματι, στην αιτιολογική σκέψη 154 του κανονισμού 1308/2013 αναφέρεται ότι, «προκειμένου να μη διαταράσσεται από παράνομες καλλιέργειες η αγορά», καθορίζεται μέγιστη περιεκτικότητα σε THC για την κάνναβη που εισάγεται στην Ένωση²⁶.

57. Επισημαίνω, επίσης, ότι μπορούν να εφαρμοστούν στην κάνναβη και, ιδίως, στη CBD που εκχυλίζεται από αυτήν άλλες πράξεις του δικαίου της Ένωσης που αποσκοπούν στην προστασία της ζωής των ανθρώπων.

58. Από τις παρατηρήσεις του C. A. και της Επιτροπής προκύπτει ότι η CBD χρησιμοποιείται σε καλλυντικά προϊόντα, τα οποία μπορούν να διατεθούν στην αγορά μόνον εφόσον ο υπεύθυνος εγγυάται ότι είναι ασφαλή για την ανθρώπινη υγεία και καταρτίζει έκθεση περί της ασφάλειάς τους. Αν ένα προϊόν παρουσιάζει κίνδυνο για την ανθρώπινη υγεία, το άτομο αυτό οφείλει να ενημερώσει αμέσως τις αρμόδιες εθνικές αρχές²⁷.

59. Από τις παρατηρήσεις του C. A., της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής προκύπτει επίσης ότι η CBD θα μπορούσε να θεωρηθεί νέο τρόφιμο κατά την έννοια του άρθρου 3 του κανονισμού (ΕΕ) 2015/2283²⁸. Πράγματι, έχει υποβληθεί σχετική αίτηση στην Επιτροπή. Επί του παρόντος, εκκρεμεί. Αν η CBD αποτελούσε νέο τρόφιμο κατά την έννοια του κανονισμού 2015/2283, θα έπρεπε να διατίθεται στην αγορά μετά από έγκριση της Επιτροπής και να καταχωριστεί στον ενωσιακό κατάλογο εγκεκριμένων νέων τροφίμων, κάτι που είναι δυνατόν μόνον αν το τρόφιμο αυτό «δεν είναι ανασφαλ[ές] για την υγεία του καταναλωτή, βάσει των διαθέσιμων επιστημονικών στοιχείων»²⁹.

60. Τέλος, φάρμακο με βάση τη CBD αποτέλεσε προσφάτως αντικείμενο αποφάσεως της Επιτροπής, η οποία επιτρέπει τη διάθεσή του στην αγορά³⁰ δυνάμει του άρθρου 10, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 726/2004³¹.

25 Κανονισμός του Συμβουλίου, της 18ης Μαΐου 1982, για τη θέσπιση περιοριστικών μέτρων κατά την εισαγωγή καννάβης και κανναβοσπόρων και περί τροποποίησης του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1308/70 όσον αφορά την κάνναβη (ΕΕ 1982, L 162, σ. 27). Στην πρώτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1430/82 αναφέρεται ότι «η ολοένα συχνότερη προσφυγή στα ναρκωτικά στις χώρες της Κοινότητας είναι δυνατόν να θέσει σε κίνδυνο την ανθρώπινη υγεία». Η δεύτερη αιτιολογική σκέψη του ίδιου κανονισμού προβλέπει ότι τόσο η ενίσχυση που χορηγείται για την κάνναβη όσο και οι εισαγωγές καννάβης στην Ένωση πρέπει να περιορίζονται στις «ποικιλίες που παρέχουν επαρκείς εγγυήσεις για την ανθρώπινη υγεία».

26 Το ίδιο ισχύει και για τη διάταξη της 11ης Ιουλίου 2008, Babanov (C-207/08, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2008:407, σκέψεις 28 έως 30), στην οποία το Δικαστήριο αναφέρεται όχι στον σκοπό της προστασίας της υγείας των ανθρώπων, σε σχέση με το ανώτατο όριο της THC, αλλά μόνον στους «κινδύνους οι παράνομες καλλιέργειες να συγκαλύπτονται μεταξύ εκείνων που καλλιεργούνται νομίμως».

27 Οι υποχρεώσεις αυτές προβλέπονται, αντίστοιχα, στο άρθρο 3 και στο άρθρο 5, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1223/2009, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009, για τα καλλυντικά προϊόντα (ΕΕ 2009, L 342, σ. 59), στο άρθρο 10 και στο παράρτημα I του κανονισμού αυτού, καθώς και στο άρθρο 5, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, του ίδιου κανονισμού.

28 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2015, σχετικά με τα νέα τρόφιμα, την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1169/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 258/97 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1852/2001 της Επιτροπής (ΕΕ 2015, L 327, σ. 1).

29 Άρθρο 6 και άρθρο 7, στοιχείο α', του κανονισμού 2015/2283.

30 Εκτελεστική απόφαση της Επιτροπής, της 19ης Σεπτεμβρίου 2019, για τη χορήγηση άδειας κυκλοφορίας του ορφανού φαρμάκου για ανθρώπινη χρήση «Epidyolex - cannabidiol» δυνάμει του κανονισμού [726/2004] [COM(2019) 6893 τελικό].

31 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, για τη θέσπιση κοινοτικών διαδικασιών χορήγησης άδειας και εποπτείας όσον αφορά τα φάρμακα που προορίζονται για ανθρώπινη και για κτηνιατρική χρήση και για τη σύσταση Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΕ 2004, L 136, σ. 1).

61. Οι κίνδυνοι που ενέχουν για την ανθρώπινη υγεία η κάνναβη και οι ουσίες που εξαγονται από αυτήν δεν καλύπτονται *εξαντλητικά* από τον κανονισμό 1308/2013. Κατά συνέπεια, ένα κράτος μέλος μπορεί να θεσπίσει κανονιστική ρύθμιση που αποσκοπεί στην προστασία της υγείας των ανθρώπων από τους κινδύνους που ενέχει η CBD, υπό την επιφύλαξη ότι, όπως απαιτεί η νομολογία³², η εν λόγω ρύθμιση είναι πρόσφορη για την επίτευξη ενός τέτοιου σκοπού και δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξή του μέτρο. Η αναγκαιότητα και η αναλογικότητα μιας τέτοιας εθνικής ρυθμίσεως θα εξεταστούν κατωτέρω, στο πλαίσιο του τμήματος Γ.

Γ. Επί της ερμηνείας των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ

62. Στη συνέχεια, θα εξετάσω αν τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ εμποδίζουν ένα κράτος μέλος να απαγορεύσει την εισαγωγή ελαίου CBD από άλλο κράτος μέλος, αν το έλαιο αυτό εκχυλίζεται από ολόκληρο το φυτό της κάνναβης, με το αιτιολογικό ότι μια τέτοια κανονιστική ρύθμιση αποσκοπεί στην προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων. Θα πρέπει επίσης να εξεταστεί, κατά πρώτον, αν τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ έχουν εφαρμογή επί εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως σχετικής με το έλαιο CBD ή αν, εφόσον το τελευταίο θεωρηθεί ναρκωτικό και δεν χρησιμοποιείται πλέον για ιατρικούς ή επιστημονικούς σκοπούς, αποτελεί εμπόρευμα «εκτός εμπορίου».

63. Ο B. S. υποστηρίζει ότι το Kanavare δεν μπορεί να θεωρηθεί ναρκωτικό και ότι, συνεπώς, έχουν εφαρμογή επ' αυτού τα άρθρα 34 και 36. Τα εν λόγω άρθρα αντιτίθενται σε κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία περιορίζει την εισαγωγή του Kanavare παρόλο που δεν έχει αποδειχθεί κανένας κίνδυνος για την υγεία. Ο C. A. είναι επίσης της γνώμης ότι τα υγρά για ηλεκτρονικά τσιγάρα που περιέχουν CBD εμπίπτουν στα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ, τα οποία αντιτίθενται στην απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990. Η Ελληνική Κυβέρνηση θεωρεί ότι η απόφαση αυτή δεν είναι σύμφωνη προς τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ.

64. Αντιθέτως, η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990, ακόμη και αν υποθεθεί ότι αντίκειται στο άρθρο 34 ΣΛΕΕ, δικαιολογείται από την προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων κατά την έννοια του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, καθόσον, μεταξύ άλλων, περιορίζεται στην απαγόρευση εισαγωγής των φύλλων και των ανθών της κάνναβης και όχι ολόκληρου του φυτού και ο περιορισμός αυτός είναι σύμφωνος προς τις διεθνείς δεσμεύσεις της Γαλλικής Δημοκρατίας.

65. Η Επιτροπή φρονεί ότι τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ έχουν εφαρμογή επί της CBD. Θεωρεί ότι το άρθρο 34 ΣΛΕΕ αντιτίθεται σε κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, αλλά απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διακριβώσει αν η εν λόγω ρύθμιση είναι κατάλληλη για την προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, καθώς και αν είναι σύμφωνη προς την αρχή της αναλογικότητας, κατά την έννοια του άρθρου 36 ΣΛΕΕ.

66. Επισημαίνω εξ αρχής ότι τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ έχουν, κατά τη γνώμη μου, εφαρμογή εν προκειμένω και ότι αντιτίθενται σε κανονιστική ρύθμιση όπως αυτή που περιγράφεται στο σημείο 62 των παρουσών προτάσεων, εφόσον το έλαιο CBD εμφανίζεται να στερείται ψυχοτρόπου δράσης και ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση δεν είναι επομένως κατάλληλη για τη διασφάλιση της προστασίας της υγείας των ανθρώπων. Απόκειται, ωστόσο, στο αιτούν δικαστήριο να βεβαιωθεί ότι από τη χρήση του ελαίου CBD δεν προκύπτει κανένας κίνδυνος οφειλόμενος σε ενδεχόμενα επιβλαβή αποτελέσματα, ιδίως *πέραν των ψυχοτρόπων*, και ότι, αν υφίσταται τέτοιος κίνδυνος, η επίμαχη στην κύρια δίκη κανονιστική ρύθμιση δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την προστασία της ανθρώπινης υγείας μέτρο.

67. Επομένως, θα εξετάσω κατωτέρω, κατά πρώτον, τη δυνατότητα εφαρμογής και, κατά δεύτερον, την εφαρμογή των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ.

32 Βλ. απόφαση της 13ης Νοεμβρίου 2019, Lietuvos Respublikos Seimo narių grupė (C-2/18, EU:C:2019:962, σκέψεις 56 και 57).

1. Επί της δυνατότητας εφαρμογής των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ

68. Από τη νομολογία προκύπτει ότι, εφόσον αναγνωρίζεται γενικά το επιβλαβές των ναρκωτικών, η εμπορία τους απαγορεύεται σε όλα τα κράτη μέλη, με εξαίρεση την αυστηρώς ελεγχόμενη εμπορία προς χρήση για ιατρικούς και επιστημονικούς σκοπούς³³. Κατά συνέπεια, τα ναρκωτικά όπως η κάνναβη που πωλείται στα ολλανδικά coffee shops, τα οποία δεν ανήκουν σε αυστηρώς επιτηρούμενο από τις αρχές κύκλωμα εμπορίας για ιατρικούς και επιστημονικούς σκοπούς, δεν απολαύουν της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων³⁴. Αντιθέτως, ναρκωτικά τα οποία ανήκουν σε ένα τέτοιο κύκλωμα εμπορίας, όπως η διαμορφίνη, ένα παράγωγο οπίου που χρησιμοποιείται ως αναλγητικό στο πλαίσιο ιατρικών θεραπειών, απολαύουν της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων³⁵.

69. Το επίδικο στην παρούσα υπόθεση έλαιο CBD δεν διατίθεται στην αγορά στο πλαίσιο αυστηρώς επιτηρούμενου από τις αρμόδιες αρχές κυκλώματος προς χρησιμοποίηση για ιατρικούς και επιστημονικούς σκοπούς. Επομένως, αν το έλαιο CBD θεωρείτο ναρκωτικό, δεν θα ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ.

70. Κατά την άποψή μου, τούτο δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

71. Επισημαίνω, συναφώς, ότι από τις παρατηρήσεις του C. A. και της Επιτροπής προκύπτει ότι στο γαλλικό δίκαιο η CBD, σε αντίθεση με το THC, δεν είναι ταξινομημένη ως ναρκωτικό.

72. Επισημαίνω επίσης ότι, αν και το Δικαστήριο αποφάνθηκε δύο φορές ότι τα προϊόντα με βάση την κάνναβη δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των κανόνων σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, καμία από τις υποθέσεις αυτές δεν αφορούσε τη CBD. Επρόκειτο, στην πρώτη υπόθεση, για χασίς, συμπυκνωμένη δηλαδή ρητίνη ινδικής κάνναβης³⁶, και, στη δεύτερη υπόθεση, για κάνναβη πωλούμενη στα ολλανδικά coffee-shops, η οποία, επομένως, είχε ασφαλώς υψηλή περιεκτικότητα σε THC³⁷.

33 Βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2010, Josemans (C-137/09, EU:C:2010:774, σκέψη 36).

34 Βλ. απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2010, Josemans (C-137/09, EU:C:2010:774, σκέψεις 31, 42 και 54). Διευκρινίζω ότι, μολονότι το Βασίλειο των Κάτω Χωρών εφαρμόζει πολιτική ανοχής όσον αφορά την πώληση ινδικής καννάβης (σε αυστηρώς περιορισμένες ποσότητες), εντούτοις η πολιτική αυτή απαγορεύεται στο εν λόγω κράτος μέλος (απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2010, Josemans, C-137/09, EU:C:2010:774, σκέψεις 12 έως 13 και 43). Βλ., επίσης, αποφάσεις της 5ης Φεβρουαρίου 1981, Horvath (50/80, EU:C:1981:34, σκέψεις 10 έως 13), της 26ης Οκτωβρίου 1982, Wolf (221/81, EU:C:1982:363, σκέψεις 8 έως 13 και 16), της 26ης Οκτωβρίου 1982, Einberger (240/81, EU:C:1982:364, σκέψεις 8 έως 13 και 16), της 28ης Φεβρουαρίου 1984, Einberger (294/82, EU:C:1984:81, σκέψεις 14, 15 και 22), της 5ης Ιουλίου 1988, Mol (269/86, EU:C:1988:359, σκέψεις 15, 16 και 21), και της 5ης Ιουλίου 1988, Vereniging Happy Family Rustenburgerstraat (289/86, EU:C:1988:360, σκέψεις 17, 18 και 23). Βλ., τέλος, Van Cleynenbreugel, P., *Droit material de l'Union européenne. Libertés de circulation et marché intérieur*, Larcier, Βρυξέλλες, 2017 (σ. 55).

35 Βλ. απόφαση της 28ης Μαρτίου 1995, Evans Medical και Macfarlan Smith (C-324/93, EU:C:1995:84, σκέψη 20). Τονίζω ότι η διαμορφίνη, στην υπόθεση αυτή, εισαγόταν με σκοπό την ιατρική χρήση της και ότι η εισαγωγή της ήταν, συνεπώς, νόμιμη (απόφαση της 28ης Μαρτίου 1995, Evans Medical και Macfarlan Smith, C-324/93, EU:C:1995:84, σκέψεις 4, 20 και 37). Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Υ. Βοτ στην υπόθεση Josemans (C-137/09, EU:C:2010:433, σημεία 85 και 86), κατά τον οποίο, «από απόψεως κανόνων της εσωτερικής αγοράς, οι ναρκωτικές ουσίες δεν είναι όλες της ίδιας κατηγορίας. Πρόκειται για διαφορά που οφείλεται όχι στη φύση των εμπορευμάτων, αλλά στην τελική χρήση τους. Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, οι ναρκωτικές ουσίες, οι οποίες χρησιμεύουν για ιατρικούς ή επιστημονικούς σκοπούς, εμπίπτουν στη ρύθμιση της εσωτερικής αγοράς. Αυτό όμως δεν ισχύει για τις ναρκωτικές ουσίες που εισάγονται παράνομα ή προορίζονται για αθέμιτους σκοπούς». Βλ., τέλος, Blumann, C., «Le champ d'application du marché intérieur», σε Blumann, C. (επιμ.), *Introduction au marché intérieur. Libre circulation des marchandises*, Éditions de l'université de Bruxelles, Βρυξέλλες, 2015 (σημείο 70).

36 Απόφαση της 5ης Ιουλίου 1988, Vereniging Happy Family Rustenburgerstraat (289/86, EU:C:1988:360, σκέψη 17).

37 Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2010, Josemans (C-137/09, EU:C:2010:774, σκέψη 36).

73. Σημειώνω, τέλος, ότι η CBD δεν θεωρείται ναρκωτικό από τις διεθνείς συμβάσεις στις οποίες είναι συμβαλλόμενα μέρη τα κράτη μέλη, ήτοι την ενιαία σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα ναρκωτικά, η οποία συνήφθη στη Νέα Υόρκη στις 30 Μαρτίου 1961 και τροποποιήθηκε με το πρωτόκολλο του 1971 περί τροποποίησης της ενιαίας σύμβασης του 1961 (στο εξής: ενιαία σύμβαση)³⁸, και τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τις ψυχοτρόπους ουσίες, η οποία συνήφθη στη Βιέννη στις 21 Φεβρουαρίου 1971 (στο εξής: σύμβαση για τις ψυχοτρόπους ουσίες)³⁹.

74. Πράγματι, το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο ι', της ενιαίας σύμβασης ορίζει ως «ναρκωτικό» κάθε ουσία που περιλαμβάνεται στους συνημμένους στην εν λόγω σύμβαση πίνακες I και II. Στον συνημμένο στην ενιαία σύμβαση πίνακα I περιλαμβάνεται η ακόλουθη καταχώριση: «Κάνναβη, ρητίνη κάνναβης, εκχυλίσματα και βάμματα κάνναβης». Η CBD θα μπορούσε, βεβαίως, να θεωρηθεί «εκχύλισμα κάνναβης», καθόσον εξάγεται κυρίως από τα φύλλα και τα άνθη της κάνναβης⁴⁰ και, κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', της ενιαίας σύμβασης, «ο όρος “κάνναβις” δηλοί τας ανθοφόρους ή καρποφόρους κορυφάδας του φυτού της καννάβευς (εξαιρέσει των σπερμάτων και των σπόρων και των φύλλων τα οποία δεν συνοδεύονται υπό κορυφάδων)». Εντούτοις, αφενός, προκύπτει από το άρθρο 28, παράγραφος 2, της ενιαίας σύμβασης ότι η εν λόγω σύμβαση δεν εφαρμόζεται στην καλλιέργεια της κάνναβης «αποκλειστικά για βιομηχανικούς σκοπούς (ίνες και σπόροι) ή για φυτοκομικούς σκοπούς», αφετέρου, από τα σχόλια στην ενιαία σύμβαση που εκδόθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη⁴¹ προκύπτει ότι η καλλιέργεια του φυτού αυτού «για κάθε άλλο σκοπό [πλην της παραγωγής κάνναβης και ρητίνης κάνναβης] και όχι μόνον για σκοπούς [βιομηχανικούς ή φυτοκομικούς]» δεν εμπίπτει στο καθεστώς ελέγχου που προβλέπεται στο άρθρο 23 της ίδιας σύμβασης. Με άλλα λόγια, η καλλιέργεια του φυτού της κάνναβης δεν υπόκειται σε έλεγχο όταν δεν αποσκοπεί στην παραγωγή ναρκωτικού. Εντούτοις, η σύμβαση για τις ψυχοτρόπους ουσίες, αν και θεωρεί ψυχοτρόπο ουσία την THC⁴², δεν θεωρεί τέτοια τη CBD.

75. Επισημαίνω, τέλος, ότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας συνέστησε στα Ηνωμένα Έθνη να τροποποιήσουν τον συνημμένο στην ενιαία σύμβαση πίνακα I κατά τρόπο που θα αποσαφηνίζει ότι η CBD δεν αποτελεί ναρκωτικό, αφενός, απαλείφοντας από τον εν λόγω πίνακα την αναφορά στα «εκχυλίσματα και βάμματα της κάνναβης» και, αφετέρου, εισάγοντας υποσημείωση στην οποία να αναφέρεται ότι «τα παρασκευάσματα τα οποία περιέχουν κυρίως [CBD] και των οποίων η περιεκτικότητα σε [THC] δεν υπερβαίνει το 0,20 % δεν υπόκεινται στον διεθνή έλεγχο»⁴³. Η υπόθεση, στην οποία αναφέρθηκε η Γαλλική Δημοκρατία κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι η ενιαία σύμβαση δεν έχει ακόμη τροποποιηθεί σύμφωνα με τη σύσταση του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας δεν αποδεικνύει, κατά τη γνώμη μου, ότι η CBD πρέπει να θεωρείται ναρκωτικό κατά την έννοια της σύμβασης αυτής, καθόσον επί του παρόντος δεν περιλαμβάνεται στις ψυχοτρόπους ουσίες που απαριθμούνται στη σύμβαση για τις ψυχοτρόπους ουσίες.

76. Συνεπώς, το έλαιο του CBD εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ.

38 *Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 520, αριθ. 7515.

39 *Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 1019, αριθ. 14956. Διευκρινίζω συναφώς ότι, εξ όσων γνωρίζω, καμία διάταξη του δικαίου της Ένωσης δεν ορίζει τι είναι «ναρκωτικό» ή «ναρκωτικά». Συγκεκριμένα, τόσο το άρθρο 1 παράγραφος 1, στοιχείο α', της αποφάσεως-πλασιού 2004/757/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2004, για τη θέσπιση ελάχιστων διατάξεων σχετικά με τα στοιχεία της αντικειμενικής υποστάσεως των ποινικών αδικημάτων και τις ποινές που εφαρμόζονται στον τομέα της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών (ΕΕ 2004, L 335, σ. 8), όσο και το άρθρο 71, παράγραφος 1, της Σύμβασης εφαρμογής της συμφωνίας του Σένγκεν, της 14ης Ιουνίου 1985, μεταξύ των κυβερνήσεων των κρατών της Οικονομικής Ένωσης Μπενελούξ, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Γαλλικής Δημοκρατίας, σχετικά με τη σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα (ΕΕ 2000, L 239, σ. 19), αναφέρονται συναφώς στην ενιαία σύμβαση, καθώς και στη σύμβαση για τις ψυχοτρόπους ουσίες. Φρονώ συνεπώς ότι, προκειμένου να κριθεί αν η CBD πρέπει να θεωρηθεί ναρκωτική ουσία, επιβάλλεται η προσφυγή στις εν λόγω διεθνείς συμβάσεις. Επισημαίνω εξάλλου ότι, στην απόφαση της 5ης Ιουλίου 1988, Mol (269/86, ΕΥ: C:1988:359, σκέψεις 24 και 25), το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η σύμβαση για τις ψυχοτρόπους ουσίες θεωρεί τις αμφεταμίνες ψυχοτρόπους ουσίες και ότι, στην απόφαση της 5ης Ιουλίου 1988, Vereniging Happy Family Rustenburgerstraat (289/86, ΕΥ: C:1988:360, σκέψεις 3 και 25), σημειώνει ότι η ενιαία σύμβαση θεωρεί ναρκωτικά τα προϊόντα με βάση την ινδική κάνναβη, όπως το χασίς.

40 Βλ. σημείο 2.2 της εγκυκλίου της 23ης Ιουλίου 2018, που παρατίθεται στο σημείο 11 των παρουσών προτάσεων.

41 Ηνωμένα Έθνη (επιμ.), *Commentaires sur la convention unique sur les stupéfiants de 1961*, Νέα Υόρκη, 1975. Βλ. σχόλιο του άρθρου 28 της σύμβασης αυτής.

42 Άρθρο 1, στοιχείο ε', της σύμβασης για τις ψυχοτρόπους ουσίες και προσαρτώμενος σε αυτήν πίνακας I.

43 Επιστολή του Γενικού Γραμματέα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας προς τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, με ημερομηνία 24 Ιανουαρίου 2019.

2. Επί της εφαρμογής των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ

77. Από το σημείο 50 των παρουσών προτάσεων προκύπτει ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία, όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου CBD όταν αυτό εκχυλίζεται από ολόκληρο το φυτό της κάνναβης πρέπει να θεωρηθεί ως μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

78. Εντούτοις, εθνικό μέτρο που περιορίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων μπορεί να δικαιολογηθεί, μεταξύ άλλων, για λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, κατά την έννοια του άρθρου 36 ΣΛΕΕ. Επισημαίνω συναφώς ότι, καίτοι απόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν το επιθυμητό επίπεδο προστασίας της υγείας και της ζωής των προσώπων, ωστόσο μία κανονιστική ρύθμιση ικανή να περιορίσει μια εκ των θεμελιωδών ελευθεριών που κατοχυρώνονται από τη Συνθήκη ΛΕΕ, όπως είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον για λόγους προστασίας της υγείας και της ζωής των προσώπων, κατά την έννοια του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, εφόσον το μέτρο αυτό είναι πρόσφορο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο⁴⁴.

79. Η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990 δικαιολογείται από λόγους σχετικούς με την προστασία της υγείας των ανθρώπων, στην οποία αναφέρεται το άρθρο 36 ΣΛΕΕ. Υποστηρίζει ότι, μολονότι δεν έχει αποδειχθεί προς το παρόν η τοξικότητα και η επικινδυνότητα της CBD, πρόσφατες επιστημονικές μελέτες, οι οποίες περιλαμβάνονται σε μελέτη του 2018 του Κέντρου αξιολόγησης και πληροφόρησης για την εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες και την παρακολούθηση των εξαρτήσεων, στο Παρίσι, αναδεικνύουν ορισμένες παρενέργειες της CBD, όπως η υπνηλία, ο λήθαργος, η αστάθεια, οι ψυχιατρικές διαταραχές ή οι ηπατικές βλάβες. Λαμβανομένης υπόψη αυτής της επιστημονικής αβεβαιότητας σχετικά με τη βλαπτικότητα της CBD, η αρχή της προλήψεως επιτρέπει, κατά τη Γαλλική Κυβέρνηση, στα κράτη μέλη τη θέσπιση κανονιστικής ρυθμίσεως όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη.

80. Εν προκειμένω, αφενός, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι, βάσει των τρεχουσών επιστημονικών γνώσεων, η CBD δεν έχει ψυχοτρόπο δράση, πράγμα που επιβεβαιώνει η υπόθεση, η οποία αναπτύχθηκε στα σημεία 74 και 75 των παρουσών προτάσεων, ότι η CBD δεν εμπίπτει στη σύμβαση για τις ψυχοτρόπους ουσίες. Αφετέρου, σημειώνω ότι η Επιτροπή αμφισβητεί τους ισχυρισμούς της Γαλλικής Κυβερνήσεως περί ενδεχόμενου κινδύνου το έλαιο CBD να έχει άλλα επιβλαβή αποτελέσματα πλην των ψυχοτρόπων.

81. Η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίζεται, ωστόσο, ότι απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου CBD στηριζόμενη στην αρχή της προφυλάξεως.

82. Κατά τη νομολογία, σε περίπτωση επιστημονικής αβεβαιότητας ως προς την ύπαρξη ή την έκταση πραγματικών κινδύνων για τη δημόσια υγεία, ένα κράτος μέλος μπορεί, δυνάμει της αρχής της προφυλάξεως, να λάβει μέτρα προστασίας χωρίς να οφείλει να αναμείνει έως ότου αποδειχθεί πλήρως ότι οι κίνδυνοι αυτοί υφίστανται πράγματι και είναι σοβαροί. Συναφώς, η ορθή εφαρμογή της αρχής της προφυλάξεως προϋποθέτει, πρώτον, τον προσδιορισμό των δυνητικώς αρνητικών για την υγεία συνεπειών των οικείων ουσιών ή τροφίμων και, δεύτερον, μια συνολική αξιολόγηση του κινδύνου για την υγεία, βάσει των πλέον αξιόπιστων διαθέσιμων επιστημονικών δεδομένων και των πλέον πρόσφατων αποτελεσμάτων της διεθνούς έρευνας⁴⁵.

⁴⁴ Βλ. αποφάσεις της 8ης Ιουνίου 2017, Medisanus (C-296/15, EU:C:2017:431, σκέψεις 82 και 83), της 3ης Ιουλίου 2019, Delfarma (C-387/18, EU:C:2019:556, σκέψη 29), και της 18ης Σεπτεμβρίου 2019, VIPA (C-222/18, EU:C:2019:751, σκέψεις 67, 69 και 71).

⁴⁵ Βλ. αποφάσεις της 28ης Ιανουαρίου 2010, Επιτροπή κατά Γαλλίας, (C-333/08, EU:C:2010:44, σκέψεις 91 και 92), και της 19ης Ιανουαρίου 2017, Quesser Pharma (C-282/15, EU:C:2017:26, σκέψεις 56 και 60).

83. Λαμβανομένων όμως υπόψη των πληροφοριών που παρασχέθηκαν στο Δικαστήριο, φρονώ ότι δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ότι η Γαλλική Κυβέρνηση προσδιόρισε σαφώς τις επιβλαβείς συνέπειες, ιδίως τις ψυχοτρόπους, τις οποίες ενέχει η χρησιμοποίηση ελαίου CBD σε ηλεκτρονικά τσιγάρα και ακόμη λιγότερο ότι προέβη σε εξαντλητική αξιολόγηση του κινδύνου για την υγεία βασιζόμενη στα πλέον αξιόπιστα δεδομένα και στα πλέον πρόσφατα αποτελέσματα της διεθνούς έρευνας.

84. Εντούτοις, λαμβανομένων υπόψη των περιορισμένων ακριβών πληροφοριών που παρασχέθηκαν στο Δικαστήριο, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει εάν η χρησιμοποίηση ελαίου CBD σε ηλεκτρονικά τσιγάρα ενέχει κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία και, ιδίως, αν το έλαιο CBD έχει βλαβερά αποτελέσματα πέραν των ψυχοτρόπων. Εάν ισχύει αυτό, θα πρέπει επίσης να αποφανθεί επί του αν η απόφαση της 22ας Αυγούστου 1990 υπερβαίνει το αναγκαίο για την προστασία της ανθρώπινης υγείας μέτρο, καθόσον η εν λόγω απόφαση απαγορεύει άνευ ετέρου την εισαγωγή ελαίου CBD το οποίο εκχυλίζεται από τα φύλλα και τα άνθη της κάνναβης, ενώ θα μπορούσε ίσως να προβλεφθεί μέγιστη περιεκτικότητα σε CBD, κατά το παράδειγμα του ορίου του 0,20 % που έχει καθοριστεί για την THC.

85. Από τα ανωτέρω συνάγω ότι τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ είναι αντίθετα σε ρύθμιση όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου CBD όταν αυτό εκχυλίζεται από το σύνολο του φυτού της κάνναβης, εφόσον, βάσει των τρεχουσών επιστημονικών γνώσεων, δεν αποδεικνύεται ότι το έλαιο CBD έχει ψυχοτρόπο δράση. Απόκειται, ωστόσο, στο αιτούν δικαστήριο να βεβαιωθεί ότι κανένας κίνδυνος συνδεόμενος, μεταξύ άλλων, με τη μη ψυχοτρόπο δράση της CBD δεν έχει διαπιστωθεί και δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο εξαντλητικής επιστημονικής αξιολόγησης και, αν καταλήξει στην ύπαρξη τέτοιου κινδύνου και τέτοιας αξιολόγησης, να βεβαιωθεί ότι μπορούσε να ληφθεί εναλλακτικό μέτρο λιγότερο περιοριστικό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, όπως ο καθορισμός μέγιστης περιεκτικότητας σε CBD.

IV. Πρόταση

86. Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων συλλογισμών, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το *cour d'appel d'Aix-en-Provence* (εφετείο Aix-en-Provence, Γαλλία) ως εξής:

- 1) Ούτε ο κανονισμός (ΕΕ) 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς στο πλαίσιο της Κοινής γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου, ούτε ο κανονισμός 1308/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013, για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των αγορών γεωργικών προϊόντων και την κατάργηση των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 922/72, (ΕΟΚ) αριθ. 234/79, (ΕΚ) αριθ. 1037/2001 και (ΕΚ) αριθ. 1234/2007 του Συμβουλίου, έχουν εφαρμογή στο έλαιο κανναβιδιόλης.
- 2) Τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ δεν επιτρέπουν σε ένα κράτος μέλος να απαγορεύει την εισαγωγή ελαίου κανναβιδιόλης από άλλο κράτος μέλος, όταν το έλαιο αυτό εκχυλίζεται από το σύνολο του φυτού της κάνναβης και όχι μόνον από τις ίνες και τους σπόρους του, εφόσον, βάσει των τρεχουσών επιστημονικών γνώσεων, δεν έχει αποδειχθεί ότι το έλαιο κανναβιδιόλης έχει ψυχοτρόπο δράση. Απόκειται, ωστόσο, στο αιτούν δικαστήριο να βεβαιωθεί ότι κανένας κίνδυνος συνδεόμενος, μεταξύ άλλων, με τη μη ψυχοτρόπο δράση της κανναβιδιόλης δεν έχει διαπιστωθεί και δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο εξαντλητικής επιστημονικής αξιολόγησης και, αν καταλήξει στην ύπαρξη τέτοιου κινδύνου και τέτοιας αξιολόγησης, να βεβαιωθεί ότι μπορούσε να ληφθεί εναλλακτικό μέτρο λιγότερο περιοριστικό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, όπως ο καθορισμός μέγιστης περιεκτικότητας σε κανναβιδιόλη.